

vieIROS

Edición xeral

Memoria histórica

'O Foucellas': "Unha boa persoa que se botou ao bravo"

O 22 de outubro de 1908, hai exactamente 100 anos, nacía nas Foucellas (Mesía) o máis lendario dos guerrilleiros antifranquistas. Falamos con dúas persoas que o coñeceron.

Fernando Arrizado / Vídeo e fotos: Isabel G. Couso - 08:00 22/10/2008

"Daquelas estaba nunha serraría aí en Curtis, e tivo que escapar como agora escapan os da ETA. Non lle quitaba iso que fose boa persoa; era boa persoa". O que fala é Manuel, veciño das Foucellas, aldea da parroquia de Cabrui (Mesía); e veciño tamén do *Foucellas*, porque Benigno Andrade García, o más famoso guerrilleiro antifranquista do noso país, foi e será sempre recordado polo alcume que tomou da aldea onde naceu o 22 de outubro de 1908, hai esta cuarta feira 100 anos.

Manuel, de 82 anos, fala del coas lembranzas dun cativo que vía no *Foucellas* un home nobre, solidario -"se había que segar ou sachar, el andaba sempre por aquí cos veciños"- einxustamente perseguido, que "cando os do *Movimiento* o quixeron colher, dixeron que puxera unha bomba no tren correo que baixaba de Madrid, entre Curtis e Teixeiro". "Aquello foi o que o botou ao monte. Tardou despois bastante tempo en deixarse ver, case un ano; pero estaba aí", comenta.

Era na casa natal onde se agochaba *O Foucellas*, "sempe con moito ollo", comenta Manuel. "Eu era rapaz e ía coas ovellas por alá arriba, e a muller del víñame dicir: *Ai, Manoliño se foses alí á casa da Lesta e lle dixeses ao Foucellas que escapase que pola tarde van cachear a casa*". E mentres a Garda Civil, ao mando "dun tal Castelao, que dicían que era malo malo", escachaba con todo, *O Foucellas* subíase a un alto e "miraba como eles traballaban", ri o Manuel mentres o conta.

Ponse máis serio cando se lle pregunta pola familia: "Ao irmán rebentárono vivo a paus, a Garda Civil. Unha irmá, chamábanlle Consuelo (da que se di que era a que conseguía información para axudar ao *Foucellas*), era a que limpaba o cuartel da Garda Civil, pasounas putas de todo; e a nai, a pobre, tiña que vir por aquí pedir para comer, porque non tiñan nada, eran pobriños de todo".

"Eu moito non o vin. Vino dabondo"

Outro dos que coñeceu *O Foucellas* foi Pepe, *O ferreiro* de Barbeito. Mais en diferente momento, en distinto lugar e nunhas circunstancias nas que 15 anos de vida -e morte- guerrilleira polos montes pesaban como unha lousa. "Eu moito non o vin. Vino dabondo", sorri o Pepe recordando o seu encontro na Costa da Regueira (Oza dos Ríos) co home que o réxime fascista convertera nun criminal sen escrúpulos, atribuíndolle mesmo delitos que se cometean ao mesmo tempo en sitios distintos.

O Foucellas e mais un compaño acusaban *O ferreiro* de ir falar deles a Cesures. "De vostedes non falei; nin a Cesures fun!", díolle. "Vostede falou e pense ben. Poñerse tranquilo verá como vostede falou de nós", retrucáronlle os dous fuxidos. O episodio sucedeu na casa da que logo sería a sogra do Pepe. Este asegura que non tivo medo porque "todo o que me fixesen era inxusto", e confesa que

aínda que non directamente, algo si preguntara pola vixilancia da Garda Civil.

"Se non é por unha persoa que dicía que se podía facer unha morte á miña presenza, xa me tiñan morto", disque lle dixerón *os foucellas*, nome que a sona de Benigno Andrade deu en designar a todos os membros da resistencia antifranquista do país.

Pepe, *o ferreiro* conta tamén como a noite que capturaran *O Foucellas*, o 9 de marzo de 1952, día de feira en Curtis, viran baixar cara á cova en que se agochaba moitos homes con gabardinas -gardas civís, ao cabo. Houbo un gran tiroteo. A Benigno Andrade disparáronlle nunha perna. Amante da xolda, estábase a asear para ir a unha casa na que houbera voda. Mais alguén -ninguén sabe áinda dicir quen- delatárao.

"Falouse despois de que a xente por alá por onde el era, máis alá de Curtis, dicía que era -salienta paseniñamente Pepe *o ferreiro*- boa persoa". "Pero -reflexiona- non sei como foi co asunto da Guerra ou da leche que foi cando se botou ao bravo".

Con motivo do centenario do nacemento do Foucellas, a Comisión pola Recuperación da Memoria Histórica da Coruña, a Asociación Cultural Obradoiro da Historia, de Ordes, e a Asociación Cultural Eira Vella, de Betanzos, organizan diversos actos para lembrar os miles de heroes anónimos da Resistencia antifascista, mortos, torturados, desterrados, encadeados e perseguidos por defenderen a legalidade democrática. En todos os actos haberá unha homenaxe para as súa familias, lectura de poemas, presenza de velllos guerrilleiros, intervencións de historiadores e actuacións musicais. Ademais, en novembro proxectaránse en Betanzos filmes sobre a guerrilla antifranquista galega.

- Breve biografía: [Benigno Andrade, 1908 - 'O Foucellas', 1952](#)

Novas relacionadas

- [O home que botou dezaseis anos loitando no monte](#)
- [Manolo Pazos: "Nuns anos xa non nos han quedado testemuñas directas da Guerra Civil"](#)
- [A memoria do Foucellas e da Guerrilla anti-fascista](#)
- [Crónica guerrilleira](#)
- [O Foucellas, guerrilleiro e mito popular](#)
- [O 'alter ego' do Foucellas](#)

VIEIROS

Edición xeral

100 anos do nacemento de Benigno Andrade

"Ímola separar dos seus fillos. Vai acabar todo mal"

Cando executaron 'O Foucellas', á súa filla e ao seu fillo xa lles roubaran moito antes a infancia. Con só seis e nove anos perderon a nai, morta de saudade no desterro de Valladolid. Falamos con ela, a Pepiña. **Vexa o vídeo no interior.**

- ['O Foucellas': "Unha boa persoa que se botou ao bravo"](#)

Fernando Arrizado / Vídeo e fotografía: Isabel G. Couso - 13:30 25/10/2008

Non por imprevista, foi inesperada. A detención do [Foucellas](#) o 9 de marzo de 1952 colleu a súa filla a Pepiña, de 16 anos, traballando no Café Moderno de Curtis. Aínda que ao principio a xente tratou de ocultarilo, hai sucesos de tal alcance -histórico, ao cabo- que non tardan máis ca unhas horas en chegaren aos ouvidos de todo un pobo. Finalmente colleran o máis famoso dos guerrilleiros do país, un dos últimos militares leais ao goberno democrático de 1936 que aínda non caeran nas gadoupas do réxime golpista.

A dor de velo no cárcere de Betanzos coa perna escangallada polas balas, de suplicar xustiza na Coruña para un pai que xa sen xuízo estaba condenado á morte, esa dor foi grande; mais nin nova nin maior cá padecida dende o mesmo momento en que Benigno Andrade García se botara ao monte 16 anos atrás, con visitas da Garda Civil á súa casa natal en Curtis, noite si, noite tamén. "Ímola separar dos seus fillos. Vai acabar todo mal", agoirábanlle á nai, María Pérez Mellid, que permaneceu sempre fiel ao seu marido.

Non é Serxio, o segundo dos fillos do *Foucellas*, tres anos máis novo cá súa irmá, quen nolo conta. Hai cousas que nin sesenta anos despois un gusta de recordar e moito menos, de falar. É a propria Pepiña, que 32 anos despois de marchar volve á Galiza para conmemorar o centenario do nacemento do seu pai. E rememorar, tamén, o sufrimento de dous cativos condenados en vida polas ideas da María e do Benigno.

Pepiña, Serxio e as súas parellas sentimentais, acompañados por membros da [Comisión pola Memoria Histórica](#), atenderon aos medios de comunicación este venres no Campo da Rata, na Coruña. Con eles estaba Francisco Martínez, *O Quico* do Bierzo, un outro fuxido que conseguiu sobrevivir á represión e que agora loita porque o goberno español recoñeza a guerrilleiros coma el, soldados da República durante o franquismo, o dereito a cobrar a súa lexítima pensión.

"O trauma non se esquece co tempo, vai a máis", confesa unha Pepiña á que os fascistas non só lle arrebataron os pais, senón tamén parte esencial da súa identidade, a lingua nai. Nin vai á misa os domingos nin é practicante. No entanto, as súas crenzas relixiosas -que non oculta- permítenlle aos seus 72 anos falar por riba de trincheiras: "Hai xente de dereitas boa, e xente de esquerdas mala; o que importa é a persoa. Ao meu pai axudoulle moita xente do Exército e da Garda Civil que non estaba de

acordo co réxime".

Non esquece Pepiña, porén, os "burros instruídos" como di que lles chaman na Francia onde botou 12 anos da súa vida "aos que estudaron e non ven máis alá das súas orellas". "Enganaron moito a xente", ese pobo que creu e que dixo o que anos de escuridade e medo lle obligaron a dicir e a crer, ben por medo ben por ignorancia.

Á nai de Serxio e Pepiña collérona con propaganda de camiño a Lugo. Detivérona e xulgárona polas leis arxentinas, xa que alá naceu e conservaba a dobre nacionalidade. Serviuelle para salvar a vida, mais non para pasar 10 meses na cadea e que ao saír as autoridades franquistas a desterrasen a Valoria la Buena, na provincia española de Valladolid. Separada dos seus fillos, lonxe da súa terra, a María caeu enferma, "coa pena", asegura Amelia, a muller do Serxio.

Pepiña, logo de atender durante varias horas con paciencia a medios locais, nacionais, e a algúns outros estatais preocupados porque na súa reportaxe todo o mundo fale español, sentencia cunha frase que non por vella perde vixencia: "O pobo que non lembra ou agocha o seu pasado volve cometer sempre os mesmos erros". Cómpre repetilo deica o infinito.

Novas relacionadas

- ['O Foucellas': "Unha boa persoa que se botou ao bravo"](#)

vieiros

Edición xeral

Memoria histórica

Benigno Andrade, 1908 - 'O Foucellas', 1952

Hai un século nacía na parroquia das Foucellas Benigno Andrade García; 44 anos despois executaban na Coruña 'O Foucellas'.

F.A. - 08:00 22/10/2008

Benigno Andrade García, *O Foucellas*, é o máis lendario e popular dos guerrilleiros antifranquistas. Naceu o 22 de outubro de 1908 na aldea das Foucellas, parroquia de Cabrui (Concello de Mesía), e morreu executado a garrote vil o 7 de agosto de 1952 na Coruña.

Aínda que o franquismo o acosou sen acougo, a súa astucia permitiulle fuxir das forzas represivas e converterse nun heroe silencioso do pobo. Tal foi así que o nome de Foucellas chegou a ser sinónimo de guerrilleiro en case todo o país.

1908, 22 de outubro: Nace nas Foucellas, parroquia de Cabrui (Mesía), Benigno Andrade. Traballa no campo, nunha leitaría e nas minas de carbón de Fabero (O Bierzo).

1930-36: Participa na fundación da célula comunista de Curtis, xunto co doutor Manuel Calvelo López, a muller deste, Isabel Ríos Lazcano, e a súa propia esposa, María Pérez Mellid.

1936: A Frente Popular gaña as eleccións do 16 de febreiro. Andrade, afiliado á CNT, traballa nunha serraría no momento en que se produce o alzamento militar en Galiza, o 20 de xullo. Forma parte dunha columna que sae dende Curtis cara á Coruña en apoio das forzas leais á República, mais cando chegan a cidade xa está tomada polos sublevados. Regresa a Curtis e bótase ao monte para salvar a vida da represión que xa exercían os falanxistas e demais fascistas. Entre outros, mandaran fusilar a Calvelo no cárcere de Compostela.

1941: A Garda Civil toma consciencia da actividade guerrilleira do *Foucellas*. Sitúao á fronte dun grupo da Resistencia que operaba na zona de Arzúa e Sobrado dos Monxes. No tempo que leva fuxido sobrevive grazas á axuda do pobo, e noutros casos con atracos de subsistencia.

1943: O Partido Comunista lidera o proceso de subministro de armas aos fuxidos no monte. *O Foucellas* entra na IV Agrupación Guerrilleira de Galiza, convidado polo guerrilleiro Manuel Ponte Pedreira.

1944, finais de ano: IV Congreso de Federacións de Guerrillas. O PC faise co control da organización da loita guerrilleira en Galiza. Antón Seoane (xefe militar) e Xosé Gómez Gayoso (secretario xeral) regresan de Arxentina e Cuba, respectivamente, e toman o mando.

1945, febreiro: *O Foucellas* mata o cabo da Garda Civil de Curtis. Días despois férese involuntariamente coa arma que levaba no seu cabalo. A Garda Civil detén e interroga numerosas persoas, entre estas a súa muller, María Pérez, á que lle ofrecen cartos en troques de delatalo. Os seus compañeiros trasládano ao sanatorio San Nicolás da Coruña, onde o operan baixo o nome falso de *Juan Fernández*.

1945-1946: Pasa varios meses recuperándose nunha casa do barrio de Monelos. Asiste en varias ocasións ao estadio de Riazor, disfrazado de crego, para ver xogar ao Deportivo, do que era un gran seareiro, especialmente do porteiro Xoán Acuña.

1947, xaneiro: *O Foucellas* reincorpórase á loita armada. As discrepancias con Gómez Gayoso e Seoane -que non gustan do seu carácter anárquico- fan que mude a súa zona de actuación.

1947, abril: Matan o guerrilleiro Manuel Ponte, un dos máis activos do país. Como consecuencia, *O Foucellas* marcha destinado a bisbarras más meridionais (Lalín, Caldas, Arousa) á fronte do Destacamento *Manolito Bello* da V Agrupación.

1948: O PCE (Santiago Carrillo e Dolores Ibárruri, *A Pasionaria*) e Stalin negocian a rendición das guerrillas. Comezan os malos tempos para a Resistencia en Galiza, xusto cando esta semellaba estar máis forte.

1948, 6 de novembro: Morren executados na Coruña Seoane e Gómez Gayoso.

1948-1951: A actividade guerrilleira do *Foucellas* diminúe a medida que van caendo os seus compañeiros de loita. No entanto, para as autoridades franquistas a súa captura convertérase en algo obsesivo, prometéndolle aos delatores cartos, propiedades e mesmo pasaxes para viaxar a América.

1952, 9 de marzo: A Garda Civil detén *O Foucellas* na Costa da Regueira (Oza dos Ríos), onde permanecía agochado nunha cova-refuxio, cando se ía asesar ao río Mendo; estábese a preparar para ir de festa. Un dos disparos impáctalle nunha perna.

1952, 26 de xuño: Xúlgano en consello de guerra na Agrupación da Sanidade Militar da Coruña.

1952, 7 de agosto: Execútano a garrote vil no cárcere da Coruña. Os seus restos mortais repousan no cemiterio de San Amaro da cidade, nunha foxa común.

Novas relacionadas

- 'O Foucellas': "Unha boa persoa que se botou ao bravo"